

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Leena Tiller

VELKAANTUNEIDEN PÄÄMIESTEN
EDUNVALVONTA

Liiketalous
2020

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Leena Tiller
Opinnäytetyön nimi	Velkaantuneiden päämiesten edunvalvonta
Vuosi	2020
Kieli	suomi
Sivumäärä	35 + 1 liite
Ohjaaja	Marika Teirfolk-Naarmala

Tässä lopputyössä tutkitaan, kuinka päämiesten velkaisuus näkyy edunvalvonnassa ja sitä, miten sitä hoidetaan. Työ on toteutettu kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena mutta apuna on käytetty myös kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen tutkimustapoja. Työtä varten on haastateltu neljää yleistä edunvalvojaa ja käytetty tilastoja edunvalvontatoimiston asiakkaista.

Teoriaosuus pohjautuu ajantasaiseen lainsäädäntöön sekä oikeuskirjallisuuteen. Empiirinen tutkimusosuus koostuu haastatteluista ja kerätystä tutkimusaineistosta.

Edunvalvonnan toiminnalle on olemassa omat lakinsa riippuen siitä kuka henkilön edunvalvontaa hoitaa. Molemmissa on kuitenkin sama yhteinen tavoite: päämiesten oikeuksien tunnollinen hoitaminen ja edistäminen.

ABSTRACT

Author	Leena Tilder
Title	Indebted clients lobbying
Year	2020
Language	Finnish
Pages	35 + 1 appendices
Name of Supervisor	Marika Teirfolk-Naarmala

This thesis examined how clients indebtedness is reflected in lobbying and how it is managed. The thesis was executed using qualitative research but quantitative research was used also. Four public trustees were interviewed for the thesis and statistics from the Guardianship agencies were used too.

The theoretical study is based on up-to-date legislation as well as legal literature. The empirical research consists of interviews with the trustees and the collected research material.

There are separate laws for lobbying activities depending on who acts as the guardian for the donee. However, both have the same goal: conscientious management and promotion of the client's right.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
1.1	Tutkimuskysymykset	8
1.2	Tutkimusmenetelmät ja menetit	8
1.3	Tutkimuksen rakenne	9
2	EDUNVALVONTA	10
2.1	Mitä edunvalvonta on?	10
2.2	Edunvalvonnan historia	11
2.3	Edunvalvojana toimiminen	12
2.3.1	Yleinen edunvalvoja	12
2.3.2	Edunvalvontavaltuus	13
2.4	Edunvalvonnan kesto	14
3	EDUNVALVONNAN ALKAMINEN JA PÄÄTTYMINEN	15
3.1	Edunvalvonnan tarpeen selvittäminen ja edunvalvojan saaminen	15
3.2	Edunvalvonnan päättyminen	16
4	EDUNVALVOJAN TEHTÄVÄT	18
4.1	Tehtävät edunvalvontaperustein	18
4.2	Edunvalvonnan kustannukset	19
4.2.1	Eryityskorvaus	20
4.2.2	Palkkio eritystehtävästä	20
4.2.3	Palkkio alle vuoden kestävässä edunvalvonnassa	20
4.2.4	Edunvalvontapalkkion perimisestä luopuminen	21
5	TAUSTATIETOA EDUNVALVONNASSA OLEVIENTEN HENKILÖIDEN MÄÄRÄSTÄ	22
5.1	Edunvalvonnassa olevat päämiehet	22
5.2	Velalliset päämiehet	24
6	VELALLISTEN EDUNVALVONTA	26
6.1	Miten velkaisten edunvalvontaa hoidetaan?	26

6.2	Vaikuttaako päämiehen ikä velkojen hoitamiseen?.....	28
6.3	Haetaanko velkaisille päämiehille esimerkiksi velkajärjestelyä?	28
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	30
7.1	Keskeiset tulokset	30
7.2	Tutkimuksen luotettavuus	32
7.3	Jatkotutkimusmahdollisuudet	33
	LÄHTEET	34

LIITTEET

KUVIOLUETTELO**Kuvio 1**

22

Kuvio 2

24

LIITELUETTELO**LIITE 1. Haastattelulomake**

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan velallisten henkilöiden edunvalvontaa. Edunvalvonnalla tarkoitetaan asioiden hoitamista lain tai viranomaisen päätöksellä, sellaisen henkilön puolesta joka ei itse niistä voi huolehtia (Helin 2020, 621). Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka velallisten päämiesten edunvalvontaa hoidetaan ja kuinka velkaantuminen näkyy X edunvalvontatoimistossa. Tutkimuskohteina ovat X edunvalvontatoimiston asiakkaina olevat päämiehet.

Tutkimuksen aineistona käytetään ajantasaista lainsäädäntöä, oikeuskirjallisuutta sekä X edunvalvontatoimiston tilastoja päämiesten ja velallisten lukumääristä. Lisäksi hyödynnetään edunvalvojien haastatteluja.

1.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä toimivat seuraavat:

1. Mikä on edunvalvonnan tarkoitus?
2. Miten velkaantuneiden päämiesten edunvalvontaa hoidetaan?
3. Onko edunvalvonnan kysyntä kasvanut?

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on tarkentaa edunvalvonnan käsitettä ja syventää sen merkityksen ymmärtämistä. Toinen tutkimuskysymys puolestaan selvittää edunvalvonnan keinoja ja käytäntöjä, kuinka asiaa käytännössä hoidetaan. Kolmas kysymys etsii vastausta edunvalvonnan kysynnän kasvuun sekä sen taustalla piileviin syihin.

1.2 Tutkimusmenetelmät ja metodit

Tutkimuksen pohjana toimii kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti ja luoda syvällisempi ymmärrys aiheesta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käsitellään merkityksiä ja aineisto kootaan luonnollisissa tilanteissa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 161.) Tarkimmin tutkimus on sisällönana-

lyysi, jossa aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Tämän avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta asiasta tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Tiedonkeruumenetelmänä haastattelut ovat keskeinen laadullisen tutkimuksen menetelmä. Tutkimus toteutettiin haastatteleamalla edunvalvojia velallisten päämiesten edunvalvonnasta. Tutkimuksessa käytetään apuna myös X edunvalvontatoimistosta saatuja tilastoja asiakasmääristä, mikä tuo tutkimukseen myös kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen piirteitä.

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus rakentuu seitsemästä luvusta. Ensimmäiset neljä lukua muodostavat teoriaosuuden ja viimeiset kolme lukua empiriaosuuden. Johdannossa lukija johdatellaan aiheeseen ja esitellään aiheen tarkoitusta. Luvussa määritellään tutkimuskysymykset sekä tutkimusmenetelmät. Luvussa kaksi kuvataan edunvalvontaa ja sen historiaa. Seuraavaksi avataan edunvalvonnan muodostumista, sen alkamista ja päättymistä. Luku neljä puolestaan esittelee edunvalvojan tehtävät.

Tämän jälkeen päästään empiiriseen osuuteen, jossa tutkitaan velallisten edunvalvontaa pohjautuen sekä tilastoihin että haastatteluihin. Lopuksi esitellään tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset. Lisäksi arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta sekä pohditaan jatkotutkimusmahdollisuuksia.

2 EDUNVALVONTA

Edunvalvontaa säädetään Holhoustoimilalla (442/1999). Lailla seurataan, että henkilöt, jotka vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi eivät itse kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan, saavat heille kuuluvat edut sekä oikeudet. Edunvalvontavaltuutuslakia (648/2007) sovelletaan valtuutukseen, joka tulee voimaan, jos valtuuttaja on sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykenemätön huolehtimaan omista asioistaan. Tässä luvussa kerrotaan mitä edunvalvonta on, sen historiaa, kuka edunvalvojana voi toimia sekä kauanko edunvalvonta kestää.

2.1 Mitä edunvalvonta on?

Edunvalvonta on tarkoitettu niille henkilöille, jotka eivät kykene hoitamaan omia asioitaan ja valvomaan etujaan. (Yleinen edunvalvonta). Henkilö voi olla kykenemätön tosiasiallisista syistä, kuten sairauden tai poissaolon takia tai oikeudellisista syistä, kuten alaikäisyydestä johtuvan vajaavaltaisuuden vuoksi. (Välimäki 2008, 1.) Holhoustoimella valvotaan niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät itse kykene hoitamaan taloudellisia asioitaan. Jos henkilö tarvitsee apua asioidensa hoitamisessa, voidaan hänelle määrätä edunvalvoja. Kun edunvalvojankaan määrääminen ei riitä turvaamaan henkilön etuja, voidaan hänen toimintakelpoisuuttaan rajoittaa. (L 1.4.1999/442, 1:1–3§.) Tuomioistuin voi rajoittaa täysikäisen toimintakelpoisuutta päättämällä, että hän voi tehdä tiettyjä oikeustoimia sekä vallita tiettyä omaisuuttaan yhdessä edunvalvojansa kanssa, rajoittaa hänen kelpoisuuttaan olla tekemättä jotain tiettyjä oikeustoimia tai oikeutta olla vallitsematta tiettyä omaisuuttaan tai julistaa hänet vajaavaltaiseksi. Vajaavaltaiseksi ihmisen saa julistaa vain silloin, jos muut edellä mainitut rajoitteet eivät ole riittäviä turvaamaan hänen etujaan. Vaikka henkilölle määrätään edunvalvoja, se ei tarkoita sitä, että hän menettäisi toimintakelpoisuutensa. Käräjäoikeus voi hakemuksesta rajoittaa asianomaisen toimintakelpoisuutta esimerkiksi niin, että hänellä ei ole oikeutta tehdä velkaa. Sitä ei saa kuitenkaan rajoittaa enempää kuin henkilön edun suojaamiseksi on tarpeellista. Mikäli toimintakelpoisuutta rajoitetaan tuomioistuimen toimesta, tulee tuomioistuimen samalla tarvittaessa määrätä asi-

anomaiselle edunvalvoja. (L 1.4.1999/442, 3:18, 20§; Yleinen edunvalvonta; Kangas 2019, 215.)

Välimäen teoksessa (2008) mainitaan Holhoustoimilain (442/1999) edunvalvontajärjestelmän pääperiaatteet, jotka ovat:

1. Ihmisoikeuksien ja ihmisarvon kunnioittamisen periaate. Lähtökohtana ihmisoikeuksien ja perusvapauksien loukkaamattomuus. Päämiesten kohdalla tärkeitä ihmisoikeuksia ovat oikeus yksityiselämään ja perhe-elämän suojaan sekä syrjinnän kieltö.
2. Päämiesten etujen ja hyvinvoinnin ensisijaisuuden periaate. Päämiehen varoja käytetään ainoastaan päämiehen etua ja hyvinvointia silmällä pitäen ja hänen omat mielipiteet sekä tuntemukset tulee ottaa huomioon mahdollisimman hyvin.
3. Välttämättömyyden periaate. Päämiehen toimikelpoisuus on säilytettävä mahdollisimman laajana. Periaatetta voidaan kutsua myös *lievimmän riittävän keinon periaatteeksi*, jonka alastandardiksi katsotaan *toissijaisuuden periaate*, jonka mukaan holhousoikeudellisiin keinoihin ei päämiehen vastustaessa tulisi ollenkaan turvautua, jos asiat voidaan hoitaa läheisten avulla luotettavasti.
4. Suhteellisuusperiaate. Suojakeinojen on määrädyttävä joustavasti suojantarpeen mukaan, mieluummin tilapäisesti kuin pysyvästi.

2.2 Edunvalvonnan historia

Ennen holhoustoimilain (442/1999) voimaantuloa säännökset ovat olleet vähäiset. Holhustoimi on ajateltu kuuluvan suvulle ja näin ollen lait ovat koskeneet sitä, missä järjestyksessä sukulaiset saavat toimia holhokin holhoojina. Ajatuksena on ollut säilyttää holhokin omaisuus, jotta se hänen kuollessaan jäisi suvulle. (Välimäki 2013, 2–3.)

Vuonna 1734 säännökset siirtyivät perintökaareen, holhoustoimi säilyi näin sukulaisilla mutta tuomioistuin valvoi tilivelvollisuuden täyttämistä. Holhoustoimi siirtyi sukulaisilta viranomaisille vuoden 1898 holhouslain mukana. Tämän jälkeen holhouksen tarkoituksena oli holhottavan etujen vaaliminen perheen sijasta. Laki ehti olla voimassa liki sata vuotta ennen kuin nykyinen laki astui voimaan vuonna 1999, mikä merkitsi hallinnon ja valvonnan tehostamista sekä valtiollistamista. (Välimäki 2013, 3–4.)

2.3 Edunvalvojana toimiminen

Edunvalvojana voi toimia sekä valtion virkamiehenä toimiva yleinen edunvalvoja että yksityishenkilö, kuten esimerkiksi henkilön omainen. Tuomioistuimen lisäksi myös holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan henkilöille, jotka ovat edunvalvojan kuoleman tai muun syyn johdosta ilman edunvalvojaa ja heidän toimintakelpoisuuttaan on rajoitettu sekä henkilöille, jotka ovat holhoustoimilain 8 tai 9§:n mukaan edunvalvonnan tarpeessa. Kuitenkin näin vain siinä tapauksessa, mikäli henkilö, jonka etua olisi valvottava, ymmärtää edunvalvonnan merkityksen ja pyytää tiettyä henkilöä edunvalvojakseen. (L 1.4.1999/442, 2:12§; Tornberg & Kuuliala 2015, 48.) Holhousviranomaisella tarkoitetaan holhoustoimilain (442/1999) 9 luvun 84§:n mukaisesti Digi- ja väestötietovirastoa.

2.3.1 Yleinen edunvalvoja

Yleinen edunvalvoja työskentelee edunvalvontatoimistossa, jossa hänelle on määrätty tarkat tehtävät, kuinka valvoa päämiehensä etuja. (Yleinen edunvalvonta.)

Holhoustoimilain (442/1999) 2 luvun 8§:n mukaan tuomioistuin voi määrätä edunvalvojan täysi-ikäiselle, joka sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etujaan taikka huolehtimaan itsestään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuksi muulla tavoin. Edunvalvoja määrätään, jos valvottava henkilö ei tätä vastusta. Mikäli hän vastustaa, voidaan edunvalvoja kuitenkin määrätä, jos vastustamiselle ei ole riittä-

vää aihetta huomioiden henkilön tila ja tarve edunvalvojaan. (L 1.4.1999/442, 2:8§.)

Kun edunvalvojan tarvitsee alaikäinen henkilö, toimii edunvalvojana hänen huoltajansa. Tuomioistuin voi kuitenkin vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävistä ja määrätä mahdollisesti jonkun muun alaikäisen henkilön edunvalvojaksi. (L 1.4.1999/442, 2:4§.)

2.3.2 Edunvalvontavaltuutus

Edunvalvontavaltuutus on holhoustoimilain (442/1999) edunvalvontajärjestelmää täydentävä instituutio, jota koskeva laki edunvalvontavaltuutuksesta tuli voimaan vuonna 2007 (Välimäki 2008, 8). Kun ihminen ei henkilökohtaisesti halua tai voi tehdä sopimusta taikka muuta oikeustointa, tarvitsee hän avukseen edustajan. Hänen toimintansa perustuu joko lakiin tai oikeustoimeen. Silloin, kun esimerkiksi vajaavaltaista henkilöä edustaa edunvalvoja, on kyseessä lakiin perustuva edustus. Kun toiminta perustuu oikeustoimeen kyseessä on valtuutus. (Antila 2007, 1.)

Edunvalvontavaltuutuslakia (648/2007) sovelletaan valtuutukseen, jonka valtuuttaja on määrännyt tulevan voimaan, jos hän sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön huolehtimaan asioistaan. (L 25.5.2007/648, 1§.) Valtuutuksella edustetaan valtuuttajaa tämän omaisuutta koskevissa sekä taloudellisissa asioissa mutta myös asioissa, joiden merkitystä valtuuttaja ei itse ymmärrä hetkellä, kun valtuutusta olisi käytettävä. (Yleinen edunvalvonta.) Erona edunvalvontaan edunvalvontavaltuutuksessa on kysymys henkilön omaan tahdonilmaisuuksiin perustuvasta edustuksesta (Antila 2007, 1).

Valtuutusta varten on tehtävä kirjallinen valtakirja. Valtakirjasta on käytävä ilmi valtuuttamistarkoitus, asiat, joita valtuutettu oikeutetaan edustamaan, valtuuttaja ja valtuutettu sekä määräys, jonka mukaan valtuutus tulee voimaan. Tämä allekirjoitetaan kahden todistajan läsnä ollessa. (L 25.5.2007/648, 6§.)

Antilan (2007) sanoin ”Ensisijaisena periaatteena holhoustoimella on kunnioittaa päämiehen ihmisarvoa sekä perusoikeuksia”. Tästä johtuen päämiehen itsemää-

räämisoikeus on oltava mahdollisimman laaja ja holhousoikeudellisia toimenpiteitä saa käyttää vain, jos se on välttämätöntä suojellakseen henkilöä. (Antila 2007, 4.)

Edunvalvontavaltuutuslain 11§:n mukaisesti valtuutus lakkaa, kun valtuutus peruutetaan, valtuuttaja kuolee tai valtuuttaja luopuu tehtävästä. Jos valtuuttaja saa edunvalvojan, valtuutus lakkaa niiden asioiden osalta, jotka kuuluvat edunvalvojalle. Valtuutuksen voi peruuttaa, jos valtuuttaja ymmärtää sen merkityksen. Peruutus tapahtuu ottamalla valtakirja takaisin valtuutetulta ja hävittämällä se. (L 25.5.2007/648, 11, 12§.)

Holhousviranomaisen valvoo valtuutetun toimintaa. Mikäli valtuutettu hoitaa valtuuttajan taloudellisia asioita, on hän velvollinen pitämään kirjaa valtuuttajan varoista ja veloista sekä muista tilikauden tapahtumista. Jos valtuutettu laiminlyö tositteiden ja muiden selvitysten antamista, voidaan hänet sakon uhalla velvoittaa ne antamaan. (L 25.5.2007/648, 29, 32, 34§.)

2.4 Edunvalvonnan kesto

Edunvalvojan määrääminen kestää noin neljä kuukautta ja edunvalvontavaltuutuksen vahvistaminen kolme kuukautta. (Digi- ja väestötietovirasto.) Edunvalvontamääräys on voimassa toistaiseksi tai määrätyn ajan. Kun edunvalvoja määrätään tiettyä tehtävää varten, määräys on voimassa tehtävän suorittamiseen asti. Voimassaoloaikaa voidaan muuttaa tuomioistuimessa tai holhousviranomaisen luona, jos edunvalvoja on määrätty holhoustoimilain 8 tai 9§:n mukaisesti, päämies ymmärtää asianmerkityksen ja he hakevat voimassaoloajan muuttamista yhdessä edunvalvojan kanssa. (L 1.4.1999/442, 2:15§.)

3 EDUNVALVONNAN ALKAMINEN JA PÄÄTTYMINEN

Tässä luvussa käsitellään edunvalvonnan tarvetta sekä edunvalvonnan alkamista ja päättymistä. Edunvalvonnan tarpeellisuudelle ja edunvalvojan alkamiselle on määritelty periaatteita. Näitä sekä edunvalvonnan päättymisestä asetettua lakipykää esitellään tässä luvussa.

3.1 Edunvalvonnan tarpeen selvittäminen ja edunvalvojan saaminen

Kun henkilöllä on esimerkiksi sairaus, jonka vuoksi hän ei itse pysty hoitamaan asioitaan asianmukaisesti, voi tuomioistuin määrätä hänelle edunvalvojan. Edunvalvojan saamiseksi tulee täyttää kirjallinen hakemus, jonka voi tehdä henkilö itse, hänen läheisensä tai maistraatti. Sekä maistraattiin että käräjäoikeuteen voi lähettää hakemuksia. (Yleinen edunvalvonta.)

Hakemuksessa on perusteltava, miksi hän tarvitsee edunvalvojan, ja kerrottava kenet hän haluaa tehtävään. Hakemukseen tulee olla liitettynä myös lääkärinlausunto, jotta tiedetään hakijan ymmärtävän suostumuksensa edunvalvojan määräämiselle. Käsittelyvaiheessa maistraatti kuulee hakijaa henkilökohtaisesti. (Yleinen edunvalvonta.)

Myös holhousviranomainen voi määrätä edunvalvojan, mikäli henkilö on edunvalvojan kuoltua tai muun syyn vuoksi ilman edunvalvojaa. Edunvalvoja voidaan määrätä myös henkilölle, joka on holhustoimilain (442/1999) mukaisesti edunvalvonnan tarpeessa kuitenkin ymmärtäen asian merkityksen sekä pyytäen tiettyä henkilöä edunvalvojakseen.

Kun edunvalvonta on määrätty holhustoimilain 8 tai 9§:n mukaisesti on holhous-toimiviranomaisen selvitettävä seuraavan neljän kalenterivuoden aikana omasta aloitteestaan edunvalvonnan jatkumisen aiheellisuus ja tarvittaessa tehtävä hakemus käräjäoikeudelle edunvalvojan tehtävän lakkautuksesta. Selvitys tehdään joka neljäs vuosi, ellei edunvalvonnalle ole ilmeistä, että edunvalvojan tarve on pysyvä. (L 1.4.1999/442, 2:17b§.)

3.2 Edunvalvonnan päätyminen

Holhustoimilain (442/1999) 17§:n mukaisesti edunvalvonta lakkaa, kun

- edunvalvojalle annettu määräys lakkaa,
- päämies kuolee,
- edunvalvoja vapautetaan tehtävästä,
- päämies täyttää 18 vuotta tai
- edunvalvonnasta on tehty vieraassa valtiossa päätös, joka tunnustetaan Suomessa, jos edunvalvojan tehtävän jatkuminen olisi ristiriidassa kyseisen päätöksen kanssa.

Edunvalvonnan lakkauttamista voidaan hakea holhousviranomaiselta yhdessä edunvalvojan kanssa lähettämällä hakemus tuomioistuimelle. Kun päämies ei ole enää edunvalvonnan tarpeessa, holhousviranomaisen lakkauttaa edunvalvonnan. Holhousviranomaiselta tulee hakea lakkauttamista yhdessä edunvalvojan kanssa, jos päämies ja edunvalvoja eivät ole samaa mieltä edunvalvonnan lakkauttamisesta, tulee edunvalvonnan lakkautusta hakea käräjäoikeudelta. (Digi- ja väestötietovirasto.)

Edunvalvonta loppuu aina kun päämies kuolee. Kuoleman jälkeen edunvalvojan on viipymättä annettava päätöstili holhousviranomaiselle siltä ajalta, jolta ei ole aiemmin antanut vuositiliä. Päämiehen omaisuus edunvalvojan on luovutettava kuolinpesän osakkeille. (Digi- ja väestötietovirasto.)

Jos edunvalvonta on määrätty vain tietyn tehtävän ajaksi, edunvalvonta lakkaa, kun tehtävä on suoritettu ja tehtävän päättymistä osoittavat paperit on lähetetty holhousviranomaiselle. (Digi- ja väestötietovirasto.)

Edunvalvoja on mahdollista määrätä joko määräaikaiseksi tai toistaiseksi. Kun määräaika on mennyt umpeen edunvalvonta lakkaa ilman muita toimenpiteitä. Edunvalvojan on kuitenkin annettava päätöstili holhousviranomaiselle, jos tehtävä

on sisältänyt omaisuuden hoitamista sekä luovutettava päämiehen omaisuus takaisin päämiehelle. Määräaikaa voidaan tarvittaessa jatkaa tekemällä yhdessä hakemus holhousviranomaiselle voimassaolon jatkamisesta. Ilman yhteistä hakemusta, päätöksen antaa käräjäoikeus. (Digi- ja väestötietovirasto.)

Holhustoimilain (442/1999) mukaan edunvalvoja on vapautettava tehtävästä, jos hän on siihen kykenemätön, sopimaton tai hän sitä pyytää. Huoltaja, joka toimii alaikäisen lapsensa edunvalvojana, voidaan vapauttaa ainoastaan, jos siihen on erityinen syy. (L 1.4.1999/442, 16§. Välimäki 2008, 66.)

4 EDUNVALVOJAN TEHTÄVÄT

4.1 Tehtävät edunvalvontaperustein

Edunvalvontaa tarvitaan lähinnä päämiehen taloudellisten asioiden hoitamisessa, huoltoasioissa, henkilökohtaisten asioiden päättämisessä sekä päämiehen puhevallan käyttämisessä tuomioistuimissa ja viranomaisissa (Välimäki 2008, 17).

Holhoustoimilain (442/1999) 1§:n mukaan holhoustoimi on ennen kaikkea taloudellisten asioiden huolenpitoa. Yleisesti kyse on päämiehen omaisuuden vallinnasta sekä kelpoisuudesta edustaa päämiestä varallisuusosoikeudellisissa oikeustoimissa ja muissa taloudellisissa asioissa sekä hoitaa päämiehen omaisuutta niin, että sitä voidaan käyttää päämiehen hyödyksi hänen henkilökohtaisiin tarpeisiinsa. (Välimäki 2008, 17; Tornberg & Kuuliala 2015, 468.)

Edunvalvontatoimistoissa yleisillä edunvalvojilla tehtävänä on usein hoitaa päämiehensä omaisuutta sekä taloudellisia asioita. Lisäksi edunvalvojan tehtävänä on katsoa, että päämies saa hänelle sopivan hoidon ja kuntoutuksen sekä hänelle oikeutetut tuet ja korvaukset. Edunvalvojalla on velvollisuus huolehtia päämiehensä varoista ja veloista sekä muista tilikauden tapahtumista. Vuosittain Digi- ja väestötietovirastolle annetaan tili päämiehen varoista. (Yleinen edunvalvonta).

Edunvalvojan kelpoisuutta voidaan laajentaa koskemaan myös päämiehen henkilöä koskevia asioita. Tämä määräys voi olla yleisluonteinen tai määrättyä asiaa koskeva. Yleisluonteinen määräys annetaan esimerkiksi silloin, kun esiin tulee asioita, joiden yhteydessä havaitaan, että päämies ei niitä ymmärrä (Välimäki 2008, 20).

Tuomioistuimissa sekä muissa viranomaisissa päämiehen puhevallan käyttäminen on järjestetty erityissäännöksin eli kustakin menettelystä voimassa olevien puhevaltaa koskevien säännösten perusteella on ratkaistava, kuka käyttää päämiehen puhevaltaa ja kuinka laaja puhevalta on (Välimäki 2008, 25).

Edunvalvojallakaan ei ole täysiä oikeuksia käyttää päämiehen varoja ja omaisuutta. Jos edunvalvoja on tekemässä tärkeitä oikeustoimia, kuten myymässä kiinteis-

töä päämiehensä puolesta, tarvitsee hän luvan siihen Digi- ja väestötietovirastolta. Edunvalvoja voidaan määrätä hoitamaan myös yksittäistä asiaa kuten esimerkiksi myymään kiinteistöä päämiehensä puolesta. (Yleinen edunvalvonta.)

4.2 Edunvalvonnan kustannukset

Palkkion suuruudesta säädetään valtioneuvoston asetuksella (696/2012). Suuruuteen vaikuttavat tehtävän sisältö sekä päämiehen tulot ja varallisuus. Holhoustoimilain 44§:n mukaan palkkion kohtuullisuuden arviointiperusteina ovat edunvalvojan tehtävän laatu, laajuus sekä päämiehen varat. (Välimäki 2008, 127.)

Palkkio muodostuu vuotuisesta perusmaksusta ja lisämaksuista. (A 696/2012, 1§.) Perusmaksu on 440 euroa vuodessa tai 280 euroa, jos holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 44§:n 3 momentissa tarkoitettu vuositulo on alle 14 000 euroa tai vähemmän ja varallisuutta on vähemmän kuin 18 079,56 euroa (määrä perustuu yksinasuvan toimeentulotukinormiin ja se tarkistetaan vuosittain). (Oikeusministeriö, oikeushallinto-osasto, oikeusapu- ja ulosottoyksikkö yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä om 7/33/2014, 2).

Edunvalvonnan aloittamisesta aiheutuu kuluja, joista lisämaksu on 200 euroa. Se peritään uudestaan myös silloin, kun päämies siirtyy toiselta oikeusaputoimistosta toiseen vaihtaen edunvalvojaa. Jos edunvalvoja vaihtuu saman oikeusaputoimiston sisällä, lisämaksua ei peritä. Kun toimenpiteet edellyttävät holhousviranomaisen lupaa tai, jotka ovat vaativuudeltaan vastaavia maksetaan lisämaksua 200 euroa. Omaisuuden osituksesta, erottelusta sekä perinnönjaosta veloitetaan 300 euroa lisämaksua, kun päämiehen tuleva varallisuus on yli 20 000 euroa ja 600 euroa silloin, kun päämiehen tuleva varallisuus on yli 100 000 euroa. (Kehittämistyöryhmä, 2; A 696/2012, 5§.)

Palkkiota ei peritä, jos päämiehen nettotulot vuonna 2020 ovat 6 026,52 euroa vuodessa tai vähemmän, eikä nettovarallisuutta ole yli 18 079,56 euroa. Kehittämistyöryhmän mukaan ”palkkio voi enimmillään olla 18 % päämiehen laskennallisesta vuositulosta. Laskennallinen tulo on asetuksen 5 §:n mukaan päämiehen vuositulo vähennettynä vuosittain tarkastettavalla toimeentulotuen perusosaan si-

dotulla määrällä ja lisättyä varallisuuden perusteella laskettavalla määrällä.” (Kehittämistyöryhmä, 3.)

4.2.1 Erityiskorvaus

Kehittämistyöryhmä on määritellyt, että ”Erityiskorvausta voidaan periä, jos 1) edunvalvoja hoitaa päämiehen puolesta erityistä ammattitaitoa vaativan tehtävän tai 2) huomattavaa työmäärää vaativan tehtävän” (Kehittämistyöryhmä). Tehtävän tulee olla sellainen, jonka edunvalvoja voi antaa ulkopuolisen asiantuntijan hoitettavaksi. Usein tällaiset vaativammat tehtävät ovat sellaisia, joihin olisi tarve saada oikeusapua. Tämän vuoksi käytetään soveltuvasti valtioneuvoston asetuksessa oikeusavun palkkioperusteita ilmeneviä periaatteita (A 24.4.2008/290.) (Kehittämistyöryhmä, 4).

4.2.2 Palkkio erityistehtävästä

Kun edunvalvojan tehtävä holhoustoimilain (442/1999) 8§:n 3 momentin mukaisesti koskee määrättyä oikeustointia, asiaa tai omaisuutta ja tehtävä on kertaluontoinen, on kyseessä erityistehtävä. Esimerkiksi edustaminen perinnönjaossa, korvauksena saadun omaisuuden hoitaminen sekä alaikäisen edustaminen elatusapuasiassa ovat erityistehtäviä. Näistä tehtävistä on oikeus saada palkkio kohtuullisen laskun mukaan. (L 1.4.1999/442, 88§). Kehittämistyöryhmän mukaan lisämaksullisista toimenpiteistä voidaan veloittaa lisämaksun suuruinen summa, jos se on suurempi kuin tuntiveloitus.

4.2.3 Palkkio alle vuoden kestävässä edunvalvonnassa

Usein edunvalvonta määrätään vähintään yhdeksi vuodeksi kerrallaan mutta jos edunvalvonta kestää alle vuoden, jaetaan peruspalkkion ja omaisuuden hoitamisesta perittävä lisämaksun yhteismäärä kahdellatoista ja kerrotaan se kuukausien määrällä, joina edunvalvoja on toiminut. (A 696/2012, 6§.)

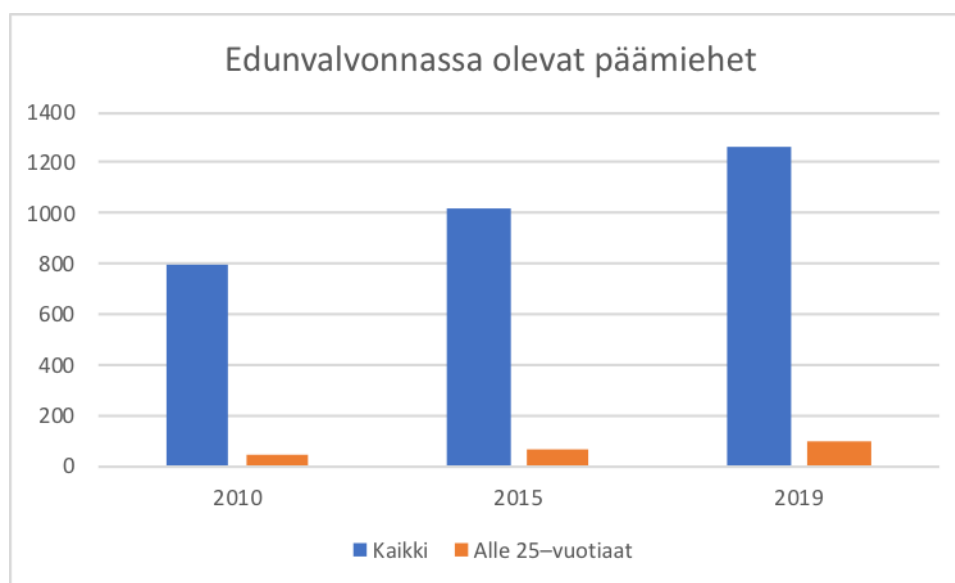
4.2.4 Edunvalvontapalkkion perimisestä luopuminen

Valtion talousarvion yleisten soveltamismääräysten mukaan vasta, kun on luotettavasti selvitetty, että velallinen on varaton tai muun verrattavan syyn takia kyvytön maksamaan palkkiota voidaan perimisestä luopua. Jos saatavaa ei ole maksukehotuksista huolimatta maksettu määräajassa, ryhdytään perimistoimenpiteisiin. Maksajalla on maksuvapautuslain mukaiset keinot. Maksuvapautuslain 1§:n nojalla ”valtiokonttori voi vapauttaa maksu- ja korvausvelvollisen valtiolle tulevan maksun tai korvauksen suorittamisesta osaksi tai kokonaan, jos vapautus ei loukkaa valtion etua, tai jos maksun tai korvauksen periminen olisi ilmeisen kohtuutonta.” (Kehittämistyöryhmä, 11; L 4.7.1980/529, 1§.)

5 TAUSTATIETOA EDUNVALVONNASSA OLEVIEN HENKILÖIDEN MÄÄRÄSTÄ

Tutkimus pohjautuu X edunvalvontatoimistossa työskentelevien edunvalvojien haastatteluihin. Aluksi tutkimusta pohjustetaan tilastoilla kyseisen edunvalvontatoimiston asiakasmäärästä. Tilastojen tarkoituksena on selvittää kyseisen edunvalvontatoimistossa olevien päämiesten määrä vuosina 2010, 2015 ja 2019 sekä selvittää, kuinka suuri osa vuoden 2020 päämiehistä on velkaantuneita. Tilastoissa vertailuna myös alle 25-vuotiaat päämiehet. Haastatteluilla selvitettiin, kuinka velallisten päämiesten edunvalvontaa hoidetaan. Tutkimuksesta on rajattu pois päämiehet, jotka ovat edunvalvonnassa erityistehtävän vuoksi.

5.1 Edunvalvonnassa olevat päämiehet

Kuvio 1. Edunvalvonnassa olevat päämiehet vuosina 2010, 2015 sekä 2019. Vertailuna taulukossa myös >25-vuotiaat.

Kuviosta 1 voidaan huomata, kuinka päämiesten määrä X edunvalvontatoimistossa on kasvanut tasaisesti vuosien aikana. Vuodesta 2010 vuoteen 2015 edunvalvonnassa olevien päämiesten määrät ovat kasvaneet 28,52 %. Yhdeksän vuoden aikana päämiehiä on tullut lisää 58,29 %, tämä on yli puolet alle kymmenessä vuodessa. Alle 25-vuotiaiden määrä on noussut samalla kaavalla. Vuoden 2010 kokonaismäärästä 5,4 % oli alle 25-vuotiaita, kun vuonna 2019 luku oli 7,62 %. Alle 25-vuotiaiden määrä kasvoi 123,26 % yhdeksän vuoden aikana. Miksi edun-

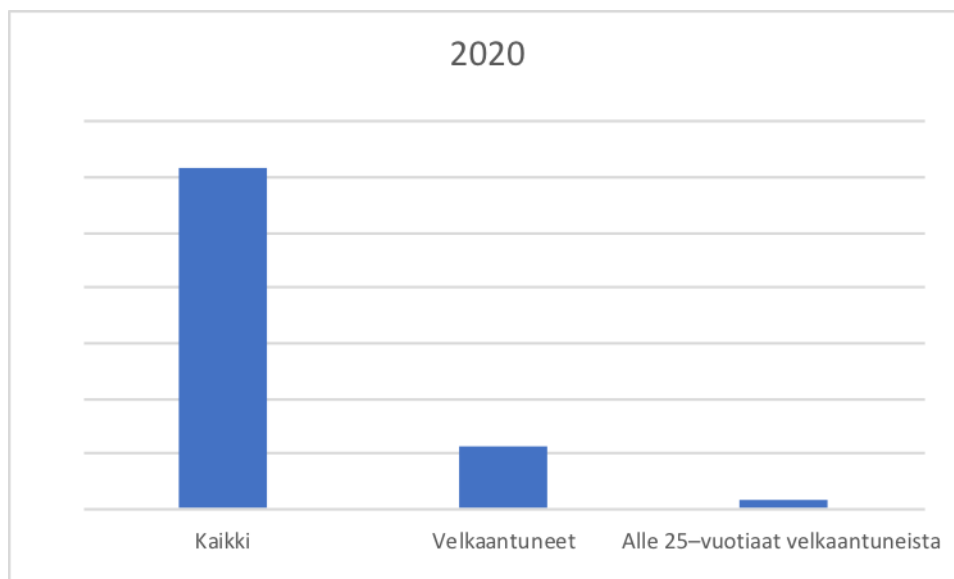
valvonnan kysyntä kasvaa ja miksi nuorten aikuisten määrä edunvalvonnassa kasvaa?

Edunvalvonnan kysynnän lisääntymistä voidaan selittää esimerkiksi väestön ikääntymisellä. Suomessa 2019 vuoden lopussa yli 65-vuotiaita oli 1 231 274. Iän myötä toimintakyky heikkenee, mutta erityisesti sairaudet kuten dementia, johtavat siihen, että yhä useampi vanhus tarvitsee muun muassa taloudellisten asioidensa hoitamisessa apua. Toinen syy kasvuun on varallisuuden lisääntyminen. Suuret omaisuudet edellyttävät toimenpiteitä, joita iäkkäämmät ihmiset eivät itse pysty tekemään. (Antila 2007, 5; Välimäki 2008, 11; Tilastokeskus 2020.) Väestöennusteiden mukaan yli 65-vuotiaita olisi 2020-luvun loppupuolella 26 % ja tilanne pysynee sillä tasolla 2100 vuoteen saakka. Yli 80-vuotiaiden osuus kasvaa selkeimmin ja vuoteen 2040 sen oletetaan olevan jo noin 9 %. (Välimäki 2008, 11.)

Nuorten aikuisten määrän lisääntymistä edunvalvonnassa voidaan selittää muun muassa sillä, että tänä päivänä edunvalvojan voi saada helpommin kuin ennen. Alun perin edunvalvoja oli tarkoitettu vain sairaille sekä iäkkäille ihmisille. Nykyään edunvalvontaan pääsevät myös nuoret, jotka ovat esimerkiksi velkaantuneita, sekä henkilöt, jotka eivät kykene huolehtimaan taloudellisista asioistaan erilaisten riippuvuuksien vuoksi. Muutos tapahtui lain uudistuessa vuonna 1999, sillä vanhan lain mukaan edunvalvontaan kuului vain päämiehen taloudelliset asiat, kun nykyään siihen kuuluvat päämiehen asiat. (Henkilökohtainen tiedonanto.)

Antilan (2007) mukaan edunvalvonnan lisääntyminen lisää holhoustoimeen käytettävien yhteiskunnan voimavarojen tarvetta kahdella eri tavalla. Yleiseen edunvalvontaan tulevien päämiesten määrä kasvaa, joka johtaa lisäresurssien tarpeeseen. Toiseksi, käräjäoikeuksien sekä Digi- ja väestötietovirastojen edunvalvojan määräämistä koskevat asiat lisääntyvät. Myöskin lisääntyneiden edunvalvojien toimintaan tarvitaan lisää resursseja. (Antila 2007, 6.) Näin edunvalvontavaltuutuslain taustalla voisi olla pyrkimys vähentää yleiseen edunvalvontaan tulevien henkilöiden määrää ja näin hillitä tarvittavien voimavarojen kasvua. (Antila 2007, 6.)

5.2 Velalliset päämiehet

Kuvio 2. Vuoden 2020 velalliset päämiehet suhteutettuna kaikkiin päämiehiin. Vertailussa myös >25-vuotiaat velkaantuneet.

Kuviota 2 tulkitsemalla huomaa, että velkaantuneita päämiehiä on vuoden 2020 tilaston mukaan X edunvalvontatoimistossa 18,7 % kokonaismäärään verrattuna. Näistä velkaantuneista päämiehistä jopa 12,5 % on alle 25-vuotiaita.

Järvelä, Raijas ja Saastamoinen Kilpailu- ja kuluttajavirastosta ovat tehneet ”Pikavippiongelmiin laatu ja laajuus” -tutkimuksen vuonna 2019. Tutkimuksessa käy ilmi, että 18-24-vuotiaiden osuus pikaluottoa ottaneissa on hieman keskimääräistä suurempi. Vuonna 2007 pikaluotot lisäsivät erityisesti nuorten velkomustuomioita. Tutkimuksen mukaan maksuvaikeuksiin joutuu tyypillisesti 20-24-vuotiaat miehet, joilla on ainakin yksi 100–150 euron maksamaton pikaluotto. (Järvelä ym. 2019, 17.)

Vuonna 2009 tehdyssä tutkimuksessa huomattiin, että 18-29-vuotiaista nuorista aikuisista 17 % oli kerran ottanut pikaluottoa ja yli puolet vähintään neljä kertaa. (Järvelä ym. 2019, 17.) Pikavippiongelmiin laatu- ja laajuus -tutkimuksen (2019) mukaan tyypillisesti pikavippikierteen taustalla ovat pienet sekä epäsäännölliset tulot yhdistettynä hallitsemattomaan kuluttamiseen. Ongelmaksi pikavipit muodostuvat, jos lisäksi kärsii jostakin riippuvuudesta tai mielenterveysongelmasta.

Lainarahalla pelataan myös rahapelejä, kuten nettipokeria ja peliautomaatteja. (Järvelä ym. 2019, 17.)

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2012 tehdyssä tutkimuksessa ”Vippi-kierteen muotokuva”, todettiin pikavippikierteen koskettavan nuoria aikuisia, joilla pikavipit ovat pääasiallinen lainamuoto sekä henkilöitä, jotka ottivat pikavippejä muiden lainojensa lisäksi. Kuitenkin, kun katsotaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin teettämää verkkokyselyä (2016) koskien velkaantumista, velkaongelmia sekä keinoista talouden tasapainottamiseksi 18-35-vuotiaille, vain 4,9 % vastaajista oli tutkimushetkellä pikavippi tai joustolaina. Vuosina 2012-2016 velkomustuomioiden syynä 18-34-vuotiaille oli usein pikavippi tai kulutusluotto. Vuoden 2013 voimaantulleen sääntelyn jälkeen velkasaatavien lukumäärä laski ja velkomustuomiot vähenivät. (Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2016, 18.)

6 VELALLISTEN EDUNVALVONTA

Tutkimuksen tarkoitusta luonnehditaan Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2010, 134-135) mukaan neljän piirteen avulla. Tarkoitus voi olla kartoittava, kuvaileva, selittävä tai ennustava. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää ja tulkita valitun ilmiön merkitystä.

Tutkimuksen empiirinen aineisto kerättiin sähköisesti yksilöhaastatteluilla. Sähköiseen toteutustapaan päädyttiin vallitsevan koronatilanteen vuoksi. Neljälle X edunvalvontatoimiston yleiselle edunvalvojalle lähetettiin kysely velkaisten päämiesten edunvalvonnan hoitamisesta. Kaikki heistä vastasi kyselyyn. Vastaukset olivat tutkimuksen kannalta riittävät, eikä lisäkysymyksille ollut tarvetta. Haastateltavat esitetään lyhenteillä H1, H2, H3 ja H4.

6.1 Miten velkaantuneen päämiehen edunvalvontaa hoidetaan?

Velkaantuneen päämiehen edunvalvonnan hoito riippuu monesta asiasta eikä edunvalvonnan hoitoon ole tiettyä kaavaa jota noudatetaan täsmälleen. (H1 2020; H2 2020; H3 2020.) Päämiehen tilanne on hahmotettava kokonaisuudessaan, sisältäen tiedot velkojen määrästä, tulotilanteesta sekä velkojen kohteista. (H2 2020.)

Aluksi kartoitetaan päämiehen omaisuus ja velat. (H2 2020.) Velkojen kartoitus tehdään kolmen kuukauden aikana omaisuusluetteloa varten edunvalvonnan alettua. Tässä ajassa ei välttämättä saada kaikkia velkoja tietoon, jos niitä on paljon eri tahoille. (H4 2020.) Alkutietoja saatetaan saada Digi- ja väestötietovirastolta tai käräjäoikeuden päätöksestä, mikäli päätöksessä mainitaan jotakin veloista. Myös ulosotolle tehdään tiedustelu mahdollisista veloista. Jo päämiehen kanssa keskusteltaessa saa aika hyvän käsityksen velkojen olemassa olost. (H3 2020.) Yksi haastateltavista kertoi ottavansa aina yhteyttä päämiehen vuokranantajaan, mikäli epäilystä veloista syntyy. Näin saadaan varmistettua, että päämies ei menehtä asuntoaan mahdollisten vuokranrästien vuoksi. (H3 2020.)

Velkojen tietoon saaminen on edunvalvojen mukaan välillä hankalaa. Jos velkoja on joskus peritty ulosotossa ja sieltä palautettu takaisin velkojalle varattomuus-
teellä, tulee velkojan periä niitä itse. Tällöin velka ei näy ulosotossa vaan velkojal-
la. Velka kuitenkin saattaa siirtyä takaisin ulosottoon, jos velkoja lähettää sen sin-
ne uudestaan perittäväksi. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka ulosotossa ei sillä het-
kellä ole velkaa, sitä saattaa olla siellä huomenna. Tämän vuoksi on tärkeää kar-
toittaa vähintäänkin perintätoimistot hyvin. (H3 2020.)

Mikäli päämiehen tulot ovat tarpeeksi hyvät menoihin nähden, voidaan velkaa maksaa pois. Tilanne voi kuitenkin muuttua kesken edunvalvonnan, jos tulot muuttuvat tai päämies joutuu esimerkiksi hoitopaikkaan, minkä myötä myös me-
not kasvavat. (H1 2020.)

Jos tulot ovat pienet ja velkasumma suuri, pyritään vain estämään lisävelkaantu-
minen ja takaamaan päämiehelle ”katto pään päälle ja käyttövaraa ruokaan”. Jos
tuloista on mahdollista laskujen maksun jälkeen lyhentää velkoja ja velkojen yh-
teissumma on kohtuullinen maksusuunnitelmien tekemiseen, silloin suunnitelmia
tehdään. On lisäksi täysin eri asia, onko velka esimerkiksi pankin asuntolainasta
vai korkeakorkoisesta pikavipistä. (H2 2020.)

Usein, kun päämiehen maksukyky on heikko ja velkoja on paljon ja eri tahoille,
maksusuunnitelmaa ei saada tehtyä mistään. Tällöin valmistetaan, että uutta vel-
kaa ei enää muodostu ja vanhat velat jäävät elämään ”omaa elämäänsä”. (H4
2020.) Kun velkoja on paljon ja niiden hoitaminen on mahdotonta, on helpompaa
”päästää” velat ulosottoon. Kun tuloja mitataan suoraan eläkkeestä saattaa pää-
miehelle syntyä oikeus Kelan toimeentulotukeen. (H3 2020.)

Yksi edunvalvojista pitää pääsääntönään sitä, että ensin maksetaan päämiehen
asuminen, lääkkeet ja käyttörahat esimerkiksi ruokaan. Näiden jälkeen voidaan
miettiä miten ja mitä velkaa lyhennetään. Joskus päämies itsekin haluaisi maksaa
velkansa pois omista käyttövaroistaan. Käyttövaraa tulee kuitenkin saada kohtuul-
lisesti niin, että sillä on mahdollista pärjätä. (H3 2020.)

6.2 Vaikuttaako päämiehen ikä velkojen hoitamiseen?

Päämiehen iän ei pitäisi vaikuttaa siihen, kuinka edunvalvontaa hoidetaan, vaikka niin voisi kuvitella esimerkiksi nuorten ottamien pikavippien takia. Jos velka on pääasiassa vaikkapa pikavippejä on niiden hoitaminen hankalampaa, sillä esimerkiksi velkajärjestelyssä tai takuusäätiössä velkaantumista ei katsota hyvällä, mikäli velka on syntynyt niin sanotusti kevytkenkäisesti. (H2 2020.)

Edunvalvojat muistuttavat kuitenkin myös siitä, että oli päämies minkä ikäinen tahansa, hänen taloudellista tilannetta tulisi aina saada parempaan kuntoon. Ve-loista voidaan sopia, jos niitä voidaan maksaa eikä päämiehelle koidu siitä suu-rempaa ongelmaa. (H3 2020.)

6.3 Haetaanko velkaisille päämiehille esimerkiksi velkajärjestelyä?

Velkajärjestelyyn on helpompi päästä, jos velkaantumisen pystyy perustelemaan esimerkiksi sairastumisella tai konkurssilla kuin esimerkiksi juhlimisella. (H2 2020). Velkajärjestelyä on kuitenkin haettu niin vastikään täysi-ikäistyneille kuin jo eläköityneillekin päämiehille. Nuorille ja siitä vanhemmille velkajärjestelystä on enemmän hyötyä, etenkin jos ulosotto vie varoja ja ilman sitä heille jäisi enemmän varoja elämiseen. Hoitopaikoissa oleville velkajärjestelyllä ei välttämät-tä ole niin isoa merkitystä taloudellisesti mutta heillekin haetaan järjestelyä, jos vain mahdollista. (H1 2020.)

Mikäli päämiehen tulopuoli ja elämäntilanne on vakiintunut, haetaan ajan mittaan hänelle velkajärjestelyä. Jos päämies kuitenkin jatkaa välinpitämätöntä elämän-tyyliään laskujen maksamisen suhteen tai edunvalvonta on määräaikainen, ei ve-loille välttämättä ehditä tekemään mitään (H4 2020). Velkajärjestelyä voidaan siis hakea riippuen siitä, onko päämiehen taloudellinen tilanne vakiintunut. Yksi vas-taajista mainitsi myös konsultoivansa velkaneuvojia ennen velkajärjestelyn hake-mista. Heidän kauttaan velkajärjestelyhakemuksenkin saa vireille tarvittaessa. (H2 2020.) Lisäksi velkaneuvoja voi ohjeistaa, ettei velkajärjestelyä ole kannattavaa hakea ennen kuin asumistilanne on vakiintunut. Mikäli päämies pääsee asumaan asumispalveluun, hänen asumismenonsa tiedetään yleensä vuosiksi eteenpäin.

Myös toistaiseksi voimassa oleva eläke antaa mahdollisuuden tulojen pysymiseen vakiona. Ongelmallisia ovat henkilöt, joiden tulot ovat epäsäännölliset tai asunto vaihtuu usein. Heidän kohdalla maksuvaraa on vaikea laskea tulojen ja menojen muuttuessa koko ajan. (H3 2020.) Nuorilla päämiehillä on haaste, mikäli heillä ei ole koulutusta tai töitä ja kaikki asiat ovat levällään. Silloin täytyy jäädä odottelemaan, vakiintuisiko tilanne johonkin ennen kuin lähdetään velkoja järjestelmään. Tietysti tilanteen pitkittyessä velkajärjestelyä voi silti hakea ja, jos se myönnetään ja päämiehen tulot kohenevat voidaan maksusuunnitelmaan tehdä muutoksia. (H4 2020.)

Monesti on käynyt kuitenkin niin, että edunvalvonta alkaa määräaikaisena, jonka aikana päämies motivoituu velkajärjestelyn hakemiseen ja sitä myötä suostuu edunvalvonnan jatkamiseen toistaiseksi. Tämä helpottaa myös velkajärjestelyn saamista. (H4 2020.)

Yksi haastateltavista mainitsi lisäksi, että päämiehelle on mahdollista hakea myös takuusäätiön lainaa, jolla velat saadaan maksettua ja maksettu sen jälkeen laina takaisin. Tällä saadaan velkojen kulut huomattavasti pienemmiksi, mikä on aina hyvä. Takuusäätiön laina on hyvä vaihtoehto esimerkiksi juuri velkajärjestelylle. (H1 2020.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, mitä edunvalvonta on ja miten velallisten päämiesten edunvalvontaa hoidetaan. Lisäksi tutkin onko edunvalvonnan kysyntä kasvanut. Tässä luvussa käydään läpi tutkimuksen tulokset, arvioidaan luotettavuutta sekä mietitään jatkotutkimusmahdollisuuksia.

7.1 Keskeiset tulokset

Seuraavaksi tulokset käydään läpi tutkimuskysymys kerrallaan.

Mitä edunvalvonta on?

Edunvalvonta on tarkoitettu henkilöille, jotka ovat kykenemättömiä hoitamaan omia asioitaan. Edunvalvontaa voi hoitaa joko yleinen edunvalvoja tai holhousta tarvitsevan henkilön itse päättämä valtuutettu. Toimintaa säädetään sekä holhoustoimilaille (442/1999) että edunvalvontavaltuutuslailla (648/2007) riippuen siitä, kuka henkilön asioita hoitaa. Kaikissa tapauksissa Digi- ja väestötietovirasto valvoo henkilön oikeuksien toteutumista. (Oikeuslaitos; L 1.4.1999/442; L 25.5.2007/648.)

Edunvalvonnan tarkoituksena on auttaa päämiestä hoitamaan edunvalvojalle määrättyjä tehtäviä, kuten esimerkiksi taloudellisia asioita silloin, kun päämies ei siihen itse pysty. Mikäli edunvalvojan määrääminenkään ei riitä turvaamaan päämiehen etuja, voidaan hänen toimintakelpoisuuttaan rajoittaa tuomioistuimen päätöksellä. Päämies voidaan julistaa myös vajaavaltaiseksi mutta vain, jos muut rajoitteet eivät ole riittäviä turvaamaan hänen etujaan. (1.4.1999/442, 3:18§; Yleinen edunvalvonta; Kangas 2019, 215.)

Holhoustoimilaisissa (442/1999) määritellään edunvalvontajärjestelmän pääperiaatteet, jotka ovat ihmisoikeuksien ja ihmisarvon kunnioittaminen, päämiesten etujen ja hyvinvoinnin ensisijaisuuden periaate, välttämättömyyden periaate sekä suhteellisuusperiaate.

Edunvalvontamääräys on voimassa joko toistaiseksi tai vain määrätyn ajan riippuen hänen tehtävästään. Lakkautusta voidaan hakea holhoustoimiviranomaiselta yhdessä edunvalvojan kanssa, kun siihen ei enää ole tarvetta. (Digi- ja väestötietovirasto.) Edunvalvonta päättyy aina viimeistään, kun edunvalvojalle annettu määräys lakkaa, päämies kuolee, edunvalvoja vapautetaan tehtävästä, päämies täyttää 18 vuotta tai edunvalvonnasta on tehty päätös vieraassa valtiossa, joka tunnustetaan Suomessa, jos tehtävän jatkuminen on ristiriidassa päätöksen kanssa. (L 1.4.1999/442, 17§).

Miten velkaantuneiden päämiesten edunvalvontaa hoidetaan?

Uuden velallisen päämiehen kohdalla on aina tapauskohtaista, kuinka sitä aletaan hoitamaan. Edunvalvonta aloitetaan kuitenkin aina kartoittamalla kokonaistilanne. Jos päämiehen tulot ovat tarpeeksi hyvät menoihin nähden voidaan velkaa maksaa pois. Mikäli tulot ovatkin pienemmät kuin menot yritetään lisävelkaantumisen estää, ja taata päämiehelle asunto sekä rahaa ruokaan.

Velkoja voidaan sopia, jos niiden hoitaminen näyttää mahdolliselta. Mikäli velkajärjestelyn ehdot täyttyvät, voidaan sitä hakea. Velkajärjestelyn hakeminen on iso homma, kun velkaa selvitetään ja edellytykset sen myöntämiselle ei kaikilla päämiehillä täyty. Velkajärjestelyyn on helpompi päästä, kun velkaantumisen pystyy perustelemaan. Joskus velkojen ”päästäminen” ulosottoon saattaa kuitenkin olla helpompaa kuin niiden maksaminen, jolloin päämiehelle voi syntyä oikeus toimeentulotukeen. Jos ulosotto mittaa velkoja jo, on velat jollain tapaa hoidossa.

Päämiehelle voidaan hakea velkajärjestelyä iästä riippumatta ehtojen täytyttyä. Nuorille siitä saattaa olla taloudellisesti enemmän hyötyä kuin hoitopaikoissa asuville vanhuksille. Jotta velkajärjestelyä voidaan hakea, tulee päämiehen elämäntilanne olla vakiintunut. (Talous- ja velkaneuvonta.) Velkajärjestelyn sijasta voidaan päämiehelle hakea esimerkiksi takuusäätiön lainaa, jonka avulla velkojen kulut saadaan huomattavasti pienemmiksi.

Onko edunvalvonnan kysyntä kasvanut?

Kuvion 1 perusteella päämiesten määrä kyseisessä edunvalvontatoimistossa on noussut vuosi vuodelta. Yhdeksän vuoden aikana päämiehiä on tullut yhteensä 28,52 % lisää. Myös alle 25-vuotiaiden päämiesten määrä on noussut 123,26 % yhdeksän vuoden aikana, mikä on osaltaan huolestuttavaa. Kysynnän kasvua voidaan selittää muun muassa väestön ikääntymisellä. Ikääntyessä toimintakyky heikkenee ja tulee erilaisia sairauksia, jotka johtavat siihen, että henkilö tarvitsee apua esimerkiksi taloudellisten asioiden hoitamisessa. Toisena tekijänä voidaan pitää varallisuuden lisääntymistä. (Antila 2007, 5; Välimäki 2008, 11.) Alle 25-vuotiaiden päämiesten kasvavaa määrää voidaan perustella sillä, että edunvalvojan saaminen on nykypäivänä helpompaa esimerkiksi velkaantuneille. Kilpailu- ja kulluttajaviraston tekemän ”Pikavippiongelmiin laatu ja laajuus” -tutkimuksen mukaan tyypillisesti maksuvaikeuksiin joutuu noin 20-24-vuotiaat miehet, joilla on ainakin yksi 100–150 euroa pikaluotto. (Henkilökohtainen tiedonanto; Järvelä ym. 2019, 17.)

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Jokaisessa tutkimuksessa pyritään arvioimaan luotettavuutta käyttämällä erilaisia mittaus- ja tutkimustapoja. Reliaabelius tarkoittaa mittaustulosten toistettavuutta ja validius tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata sitä, mitä on tarkoituskin. (Hirsjärvi ym. 2010, 231.)

Tutkimusta varten lähetin neljälle yleiselle edunvalvojalle saman kyselyn. He kaikki vastasivat. Vaikka otanta oli pieni, kaikilla edunvalvojilla on samankaltaiset tavat hoitaa velallisten päämiesten edunvalvontaa. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää tutkimuskohdetta. Kun tutkimuksessa haastateltavilta tulee samanlaisia vastauksia, voi tutkimusta pitää luotettavana. (Hirsjärvi ym. 2010, 182.) Tähän tutkimukseen vastanneet edunvalvojat työskentelevät kaikki samassa edunvalvontatoimistossa, joten tämä tutkimus kertoo, kuinka kyseisessä toimistossa velallisten päämiesten edunvalvontaa hoidetaan.

Tutkimuksen voidaan katsoa olevan reliaabeli, sillä tutkimuksen teoriaosuudessa on käytetty ajantasaista lainsäädäntöä sekä oikeuskirjallisuutta aiheesta. Mikäli tutkimus toistettaisiin, siinä hyödynnettäisiin mahdollisesti samoja lähteitä. Tut-

kimuksen voidaan katsoa olevan myös validi, sillä tutkimuksen teoriaosuudella sekä empiirisellä osuudella on onnistuttu vastaamaan tutkimuskysymyksiin.

7.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Jos tutkimuksen aihetta tutkittaisiin lisää, voitaisiin tutkimusta laajentamalla useampaan edunvalvojaan ja/tai edunvalvontatoimistoon saada muista poikkeavampia vastauksia. Olisi myös mielenkiintoista tutkia edunvalvontaa päämiesten näkökulmasta.

LÄHTEET

A 696/2012. Valtioneuvoston asetus edunvalvojen palkkion suuruudesta. Säädös säädöskokoelma Finlexin sivuilta. Viitattu 28.9.2020.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120696>

Antila, T. 2007. Edunvalvontavaltuutus. Helsinki. WSOYpro.

Digi- ja väestötietovirasto. Viitattu 28.9.2020. <https://dvv.fi/holhous>

Edunvalvontapalkkion periminen. 2015. Yleisen edunvalvonnan kehittämistyöryhmä. Viitattu 1.10.2020.

https://oikeus.fi/oikeusapu/material/attachments/oikeus_oikeusapu/oikeusapu/edunvalvontajaholhous/edunvalvonankehittamistyoryhma/suosituksajakannanotot/BvLC5LA89/Edunvalvontapalkkion_periminen_tyoryhman_suositus_10062015.pdf

Haastateltava H1. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu 22.10.2020.

Haastateltava H2. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu 23.10.2020.

Haastateltava H3. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu 23.10.2020.

Haastateltava H4. Yleinen edunvalvoja. Sähköpostihaastattelu 26.10.2020.

Helin, M. 2020. Suomen kansainvälinen perhe- ja perintöoikeus. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Hämeenlinna. Kariston Kirjapaino Oy.

Kangas, U. 2019. Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. 2., uudistettu painos. Alma Talent Oy.

L 442/1999. Laki holhoustoimesta. Säädös säädöskokoelma Finlexin sivuilta. Viitattu 2.10.2020. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990442>

L 529/1980. Maksuvapautuslaki. Säädös säädöskokoelma Finlexin sivuilta. Viitattu 2.10.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1980/19800529>

L 648/2007. Laki edunvalvontavaltuutuksesta. Säädös säädöskokoelma Finlexin sivuilta. Viitattu 30.9.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070648>

Nuorten aikuisten velat, velkaongelmat ja keinot talouden tasapainottamiseksi.

2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Viitattu 16.10.2020.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/164373/Katsauksia_16_Majamaa_Rantala_2016.pdf?sequence=1

Pikavippiongelmiin laatu ja laajuus. 2019. Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Viitattu 3.10.2020. <https://www.kkv.fi/globalassets/kkv-suomi/julkaisut/selvitykset/2019/kkv-selvityksia-3-2019-pikavippiongelmiin-laatu-ja-laajuus.pdf>

Talous- ja velkaneuvonta. Viitattu 26.10.2020. https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ ja_ velkaneuvonta/velkajarjestely/velkajarjestelynhakeminen.html

Tilastokeskus. 2020. Viitattu 12.10.2020. <https://tilastokeskus.fi/til/vaerak/index.html>

Tornberg, J. & Kuuliala M. 2015. Suomen edunvalvontaoikeus. 1. painos. Alma Talent Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi 2002.

Vippikierteen muotokuva. 2012. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Viitattu 16.10.2020. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152578/Verkko24_Rantala_2012.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Välimäki, P. 2008. Holhoustoimen pääpiirteet. Alma Talent Oy.

Välimäki, P. 2013. Edunvalvontaoikeus. 1. painos. Alma Talent Oy.

Yleinen edunvalvoja. X Edunvalvontatoimisto. 20.8.2020.

Yleinen edunvalvonta. Viitattu 28.9.2020. <https://oikeus.fi/edunvalvonta/fi/index.html>

LIITE 1

HAASTATTELUKYSYMYKSET YLEISILLE EDUNVALVOJILLE

1. Miten velallisten päämiesten edunvalvontaa hoidetaan?
2. Vaikuttaako päämiehen ikä velkojen hoitoon?
3. Haetaanko velkaiselle päämiehelle esimerkiksi velkajärjestelyä?